

H U S F Ö R H Ö R .

För att pröva folkets läskunnighet och kännedom i den kristna lärans huvudstycken ha prästerna varit ålagda att verkställa husförhör i sockenbornas hem. Men i och med folkundervisningens utveckling under 1800-talet ha husförhören mist sin betydelse som kontroll av befolkningens kristendomskunskap och ha därför så småningom kommit ur bruk. Dock ha de på många håll levt kvar ända fram till våra dagar och kunna ännu fylla en viktig uppgift i den kristliga folkuppfostrans tjänst bl.a. genom att bereda tillfälle till själavårdande samtal mellan prästen och församlingsmedlemmarna.

Vid besvarandet av nedanstående frågor äro vi närmast intresserade av äldre tiders husförhör. Det är därför av vikt att noga ange tidpunkten för beskrivningen, t.ex. 1880-talet. Lämpligt är att om möjligt giva en fullständig beskrivning på ett husförhör, i vilket Ni själv deltagit.

Benämningar.

Husförhör, läsmöte, läsemöte, läsehold, skrifthåll, skriftgård, skriftresa.

Vad kallades att gå på husförhör? Jag ska bort i skriftreso. Gå i prästfäla.

Husförhörsdistrikt

Var församlingen uppdelad i rotar efter mantal eller byalag med avseende på husförhören? Vad kallades dessahusförhörsdistrikt? Skriftlag? Hade varje "skriftlag" en föreståndare, som avgav rapport till prästen om medlemmarnas levnadssätt?

Pålysning

Hur pålystes husförhören? Minst 14 dagar i förväg av prästen i kyrkan? Genom anslag? Voro tid och plats för husförhören bestämda för ett år i sänder?

Tid

Hur ofta hade man husförhör? En gång om året eller oftare? På hösten när man tagit upp potatisen och avslutat höstarbetet samt bytt tjänare? Första vardagen efter nyår? I samband med bröllop?

Plats

Gick husförhören i tur och ordning mellan gårdarna? Ordning efter kyrkboken? Fanns särskild byklubba för husförhören? Gällde detta endast bönderna? Voro icke-jordägande ej skyldiga att hålla lokal för husförhör?

Var höll man till med förhören? I kyrkan, i skolhuset, i bondens finaste rum?

Vad kallades att hålla lokal för husförhör? Håld skriftreso, hålla skriftresstuga, hålla prästfåla?

Vad kallades den som höll lokalen? Prästvärd, husförhörsvärd? Skulle han även hålla prästen med skjuts och mat eller ålåg det någon annan att ordna detta?

Förhöret

Läste man på katekesen och förberedde sig noga till husförhören?

Vad förhöorde prästen? Först och främst katekesen? Även senaste predikan? Gjorde prästen även frågor med avseende på människornas dagliga liv? Kunde den som fått barn utom äktenskapet, få läsa sjätte budet, en som stulit, sjunde budet och en olydig, fjärde budet? Måste alla läsa utantill ur katekesen, tills de voro gifta? Fick man ej taga ut lysning, förrän man uppfyllt vissa kunskapsfordringar?

Hur tidigt fingo barnen börja deltaga i husförhör?

Vilken var ordningen vid ett husförhör? Först upprop ur kyrkboken? Förhöordes varje hushåll för sig? Inleddes och avslutades förhöret med psalmsång?

Kunde någon präst hota med att ha makt att fördärva den som ej infann sig på förhöret? Måste den som ej var närvarande böta eller blev han förhörd ensam senare? Berätta episoder från husförhör! Lustiga svar, som belysa befolkningens kunnighet eller okunnighet, fnydiga svar, prästens sätt att förhöra, förmana och tukta sina församlingsbor. Hur kontrollerade prästen läskunnigheten? Fällde han omdömen om kunnigheten och gjorde han anteckningar därom? Vilka grader av läskunnighet och kristendoms-kunskap noterade han? Hurudana tecken använde han sig därvid av i husförhörsboken?

Hur länge räckte husförhören? En eller flera dagar? Hur länge varje dag höll prästen på med sina förhör? Började man tidigt på morgonen och höll på "tills prosten måste begära fram ljus"?

Bjöds det på förfriskningar under själva förhöret?

Kaläs

Avslutades alltid husförhöret med kaläs? Hölls det av den gård som stod i tur? Kändes det som en tung plikt att hålla det eller var det en efterlängtd omväxling i det dagliga livet? Inbjöds till detta kaläs alla som hörde till "skreftlage", alltså husförhöredistriktet? Var husförhörmiddagen endast för bönderna och prästen, ej för hustrur-
na och det andra folket? Fingo barn och tjänstefolk annan förplägnad? Vad bjöds till husförhörmiddagen? Bakades till husförhöret särskilda bröd och kakor? Sjöng man en psalm före och efter middagen?

Skulle deltagarna ha förning med till husförhörskalaset? Vad förde med sig i så fall och hur långt i förväg?

Avslutades husförhörskalaset med dans, sedan prästen rest? Var det mycket superi i samband med kalaset?

Har det någonsin varit förbud mot dylika gästabud under den motiveringen att de drogo tankarna från husförhörets egentliga ändamål.

Prästens lön.

Fick prästen efter avslutat husförhör någon lön, t.ex. en fårbog eller några linhässlor? Vem gav honom detta?

Husförhör i senare tid.

För hur länge sedan hade man i Eder trakt senast husförhör? Har husförhöret i Eder bygd undergått någon förändring? Förr var ju husförhörets betydelse den att undervisa och pröva befolkningen i kristendoms-kunskap. När nu detta sker i skolorna, vad är då husförhörets huvuduppgift? Hålles det av gammal vana eller för att underlätta arbetet med befolkningslängderna? Beredes tillfälle till själavårdande samtal mellan prästen och församlingsborna?